Jurnalul lui
Cristofor Columb

Arta explorării necunoscutului
în căutarea unei noi lumi

Traducere, selecția textelor, prefață și note de
ANCA IRINA IONESCU

EDITURA HERALD

CUPRINS

Cuvânt-înainte al editorului 9

Prefață
Cristofor Columb, deschizătorul de drumuri 19

Jurnalul lui Cristofor Columb

Partea I
Plecarea în călătorie 41

Partea a II-a
Descoperirea insulelor Bahamas 73

Partea a III-a
Descoperirea Cubei 103

Partea a IV-a
Descoperirea insulei Española 153

Partea a V-a
Călătoria de întoarcere 229

Anexe
Scrisoarea lui Cristofor Columb către Luis de Santángel 265
Prima scrisoare a lui Paolo Toscanelli către Columb 277
A doua scrisoare a lui Paolo Toscanelli către Columb 281
Fragmente din jurnalul primei călătorii a lui Cristofor Columb, extrase din copia prescurtată realizată de Bartolomé de Las Casas 286

LISTA ILUSTRAȚIILOR

Plecarea lui Columb din Palos de la Frontera – Theodor de Bry 43

Pești zburători – Theodor de Bry 66

Băștinașii se retrag la apropierea corăbiilor lui Columb – xilogravură (1493) 75

Fructe din Lumea Nouă – Girolamo Benzoni (1565) 89

Canoe băștinașă – gravură de Gonzalo Fernández de Oviedo (1547) 101

Locuință indigenă – Gonzalo Fernández de Oviedo, *La hystoria general de las Indias* (1547) 106

Hamac – Gonzalo Fernández de Oviedo, *La hystoria general de las Indias* (1547) 113

Reprezentare a populațiilor indigene din Lumea Nouă – Fernández de Oviedo în *La hystoria general de las Indias* (1547) 144

Debarcarea lui Cristofor Columb pe insula Española – Theodor de Bry (1594) 152

Prepararea pâinii din manioc – Girolamo Benzoni (1565) 170

Gravură din ediția ilustrată a *Scrisorii lui Cristofor Columb* (1493), reprezentând fortul La Navidad 195

Prezentarea unui manuscris în fața reginei Isabela și a regelui Ferdinand – gravură (1502) 262

Reconstituirea hărții lui Toscanelli 284

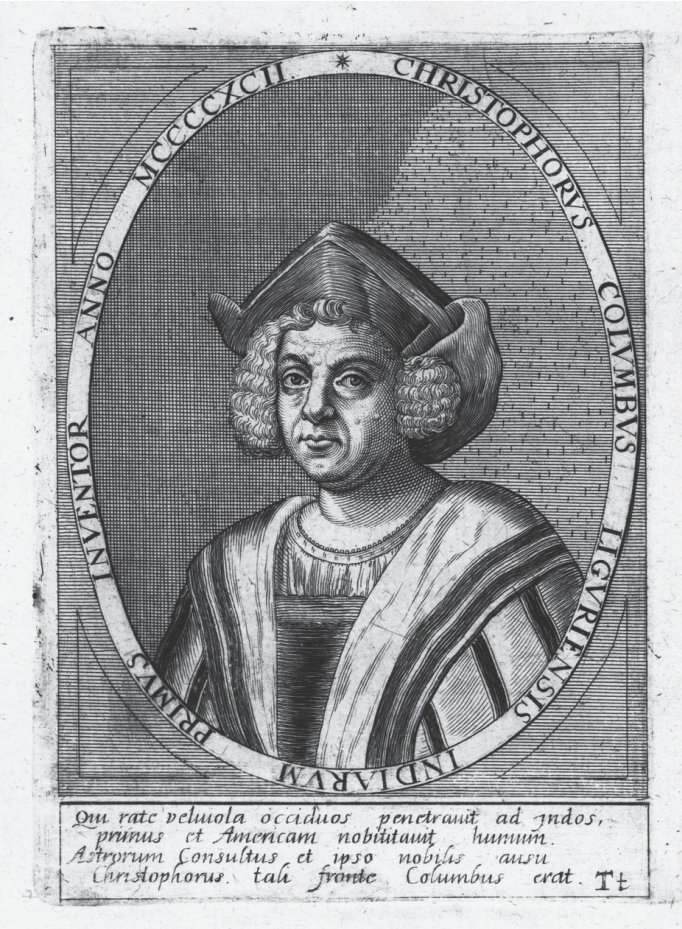

Cristofor Columb

Gravură realizată de Theodor de Bry,
sfârșitul secolului al XVI-lea

CUVÂNT-ÎNAINTE AL EDITORULUI

Există, în istoria culturii, câteva texte care, deși aparțin fără echivoc unei anumite epoci, reușesc să depășească limitele contextului în care au fost scrise și să exprime o experiență fundamentală a condiției umane. Jurnalul primei călătorii a lui Cristofor Columb este unul dintre aceste texte. Citit exclusiv ca document al începutului expansiunii europene peste Atlantic, el își păstrează, desigur, valoarea istorică incontestabilă. Însă redus la această dimensiune, jurnalul riscă să fie înțeles doar ca o cronică a unui eveniment deja consumat. Or, ceea ce impresionează în aceste pagini nu este atât descrierea unei descoperiri, cât conturarea unei conștiințe aflate într-o permanentă confruntare cu necunoscutul.

Această schimbare de perspectivă este esențială. Lectorul contemporan știe ceea ce autorul jurnalului *nu* avea de unde să știe. Cititorul cunoaște geografia Atlanticului, știe de existența continentului american și poate urmări traseul expediției pe hartă. Cristofor Columb nu dispunea de niciuna dintre aceste certitudini. Experiența pe care el a trăit-o este, prin urmare, radical diferită de aceea pe care o viziune anacronică o lasă să se întrezărească. Pentru el, oceanul nu era spațiul

dintre două continente deja cunoscute, ci însuși Marele Necunoscut, dublat de promisiunea descoperirii.

În acest sens, jurnalul acesta ar putea fi citit ca una dintre cele mai timpurii descrieri ale unei situații existențiale pe care Modernitatea avea să o întâlnească în nenumărate forme: momentul în care omul decide să meargă dincolo de limitele cunoașterii la care deja are acces. Explorarea începe întotdeauna acolo unde harta se termină. Nu pentru că realitatea ar avea o limită clar stabilită pe care o putem cunoaște, ci pentru că instrumentele prin care încercăm să o înțelegem devin insuficiente.

Din acest punct de vedere, Cristofor Columb încetează să mai fie un simplu protagonist al unui eveniment istoric, devenind, în schimb, reprezentantul unei tipologii umane pe care o putem regăsi în orice epocă. Exploratorul nu se definește, în primul rând, prin locurile pe care ajunge să le descopere, ci prin înclinația lui de a merge tot înainte, mânat de dorinţa de a ajunge acolo unde nimeni altcineva nu a mai ajuns înaintea lui. Ceea ce îl diferențiază nu este numai curajul său spectaculos, ci capacitatea, infinit mai rară, de a tolera incertitudinea.

În paginile jurnalului ni se revelează această artă a explorării. Columb nu înaintează printr-un act de voință oarbă și nici nu se abandonează unei inspirații mistice. El observă constant. Notează direcția vânturilor, modificările curenților, culoarea apei, mișcarea algelor marine, apariția diferitelor tipuri de păsări, forma norilor, reacțiile echipajului. Fiecare detaliu este tratat ca un indiciu, fiecare semn este integrat într-un proces continuu de reevaluare a situației. Jurnalul devine astfel mai puțin cronica unei călătorii și mai degrabă documentul unei minți aflate într-un exercițiu permanent de interpretare.

Niciun om nu pornește într-o asemenea călătorie fără să-și fi construit, cu mult înainte de plecare, o imagine despre lume suficient de clară încât să îl ajute să facă față unor realități crude. Prima traversare a Atlanticului nu începe, de fapt, în portul Palos, ci în toate momentele în care Columb și-a imaginat și a planificat această călătorie. Înainte ca navele *Santa María*, *Pinta* și *Niña* să ridice pânzele, călătoria fusese deja parcursă de nenumărate ori în psihicul celui care o concepuse.

Această observație are o importanţă deosebită, deoarece ne obligă să privim personalitatea lui Cristofor Columb dincolo de opoziția reducționistă între vizionar și aventurier. Niciuna dintre aceste categorii nu este suficient de „încăpătoare" pentru personalitatea lui Columb. Aventurierul caută experiența excepțională, însă *experiența* este scopul său. Vizionarul, pe de altă parte, urmărește împlinirea unei idei care este mai presus de el însuși, astfel că el țintește *transcenderea experienței*.

Jurnalul nu lasă impresia unui om sedus de necunoscut pentru farmecul lui romantic. Dimpotrivă, necunoscutul este traversat cu o rigoare aproape austeră. Ceea ce îl împinge înainte nu este fascinația față de pericol, ci convingerea că lumea este mai coerentă decât pare și că această coerență îl va conduce la noi descoperiri.

Această certitudine produce una dintre cele mai interesante tensiuni psihologice ale personalității sale. La fiecare pagină se întâlnesc două atitudini care, privite din perspectiva prezentului, par greu de pus în echilibru. Pe de o parte, Columb observă lumea cu o disciplină aproape metodică. Măsoară distanțe, estimează viteza corăbiilor, urmărește direcția vânturilor și comportamentul păsărilor, notează fiecare schimbare a curenților marini și fiecare indiciu care ar putea modifica traseul

expediției. Nimic nu este prea nesemnificativ pentru a fi ignorat. Pe de altă parte, aceeași minte care înregistrează cu precizie aceste observații interpretează desfășurarea evenimentelor ca pe o expresie a unei ordini providențiale. Pentru Columb, lumea nu este doar inteligibilă, măsurabilă, ci și orientată către sens și semnificație.

Asocierea dintre știință și credință în acest context e doar în aparență contradictorie. În realitate, ea exprimă unitatea unei concepții despre lume caracteristice sfârșitului de Ev Mediu și începutului Renașterii, în care investigarea naturii și credința religioasă nu se excludeau reciproc. Din această perspectivă, jurnalul surprinde un moment de tranziție istorică de o valoare excepțională. Columb privește oceanul cu ochii unui navigator și, în același timp, cu ochii unui om convins că istoria are o direcție care depășește voința individuală. El calculează și se roagă, observă și interpretează, verifică și speră. Tocmai această dublă fidelitate explică energia cu care își continuă drumul atunci când argumentele empirice par a fi insuficiente.

Ar fi, însă, o eroare din partea noastră să confundăm credința lui cu o dovadă de naivitate. Niciun moment consemnat în jurnalul său nu indică abandonarea discernământului în favoarea credinței oarbe. Dimpotrivă, ceea ce impresionează este disponibilitatea lui permanentă de a-și verifica ipotezele cu realitatea. Columb își modifică traseul atunci când observațiile o cer, reevaluează semnificația indiciilor și își adaptează deciziile la ceea ce descoperă pe parcurs. Credința nu îl scutește de munca migăloasă, iar speranța nu înlocuiește observația. Cele două se susțin și se potențează reciproc.

Prefață

CRISTOFOR COLUMB, DESCHIZĂTORUL DE DRUMURI

Depășind toate obstacolele și piedicile, ajungi negreșit la scopul sau destinația alese.

– Cristofor Columb

Cristofor Columb (*Cristoforo Colombo*, *Cristóbal Colón*) este primul navigator care a încercat să aplice cunoștințele referitoare la forma sferică a planetei Pământ, pentru a găsi un nou drum spre Indii nu prin est, așa cum mergeau toți navigatorii înaintea lui, ci mergând spre vest. Nu a descoperit noua rută spre Indii, dar a descoperit o Lume Nouă, inițiind o schimbare fundamentală atât în istoria acesteia, cât și în cea a Lumii Vechi.

Așa cum spunea Winston Churchill, Columb este o ghicitoare învelită într-un mister, totul în interiorul unei enigme. Datele despre originea și viața lui sunt învăluite, într-adevăr, în mister, iar cercetătorii nu sunt întotdeauna siguri de ele. Se acceptă, în general, că s-a născut în Italia, la Genova, în 1451, fiind fiul țesătorului Domenico Colombo și al Susanei Fontanarossa. A avut mai mulți frați și surori, dintre care numai Bartolomeo

a avut legătură cu profesia de marinar. S-a afirmat, de asemenea, că Cristofor Columb era de origine catalană, ipoteză susținută de faptul că în scrierile lui, toate redactate în spaniola castiliană, există și numeroase expresii specifice limbii catalane. La fel, pe baza unor expresii portugheze frecvent întâlnite în scrierile sale, s-a emis ipoteza originii portugheze a lui Columb. De-a lungul timpului, a fost considerat pe rând italian (genovez), spaniol (castilian), andaluz, catalan, portughez, basc, ba chiar și extraiberic – respectiv grec, englez, corsican, sard, norvegian, scoțian, ba chiar și croat.

Așa cum au arătat diverși cercetători și istorici, printre care și Simon Wiesenthal, Columb era, de fapt, evreu de rit sefard convertit, sau criptoiudeu, adică un adept al credinței iudaice care se declara oficial de altă religie, dar respecta pe ascuns ritualurile religiei evreiești. Părinții lui ar fi fost evrei catalani care fugiseră din Peninsula Iberică și se refugiaseră la Genova în urma persecuțiilor religioase de la sfârșitul secolului al XIV-lea. În sprijinul acestei afirmații vine, printre altele, și descrierea înfățișării lui fizice, făcută de fiul său, Fernando: „Era un bărbat bine făcut, de statură mai mult decât medie, cu fața lungă, obrajii ceva mai înalți, corpul său nici gras, nici slab. Avea un nas acvilin și ochi de culoare deschisă; tenul său, de asemenea, era deschis și tindea spre roșu aprins. În tinerețe avea părul blond, dar când a ajuns la vârsta de 30 de ani, a albit complet" – trăsături mai rar întâlnite la tipul mediteraneean. Pe de altă parte, Columb avea relații strânse cu diverși evrei importanți ai timpului său, care i-au acordat sprijin financiar și l-au ajutat să-și facă studiile de cartografie. Și era destul de greu de crezut că un genovez de origine umilă ca el ar fi putut avea acces la cercurile nobilimii și la curtea regală

a Spaniei. Iar dacă era evreu, la vremea respectivă avea tot interesul să-și ascundă adevărata identitate, chiar și față de fiul său. În lucrarea sa, *Zeilen der hoop. De geheime missie van Christoffel Columbus* („Corăbiile speranței: misiunea ascunsă a lui Cristofor Columb"), renumitul cercetător Simon Wiesenthal, directorul Centrului de Documentare de la Viena, după cinci ani de investigații în Spania, Portugalia, la Vatican și în Africa de Nord a confirmat originea sa evreiască și a emis ipoteza că expediția lui Columb din 1492 a avut drept scop căutarea unui loc potrivit pentru o nouă patrie a evreilor.

Probabil că și aici stau lucrurile la fel ca în cazul altor mari personalități ale istoriei, care, după ce se afirmă pe plan mondial, încep să fie revendicate de diverse țări – așa cum, de pildă, Nikola Tesla a fost revendicat de sârbi, croați, maghiari, români, francezi, americani etc. Important este însă ce simte persoana în cauză și de ce naționalitate se declară. Iar Columb s-a declarat întotdeauna spaniol castilian, la fel cum Tesla a susținut că este sârb.

De un mare ajutor în elucidarea acestei probleme este stabilirea limbii în care se exprima cel mai ușor și mai frecvent Columb. Ca mulți oameni cu profesii care le impun să vorbească mai multe limbi (negustori, hotelieri etc.) și Columb mânuia cu ușurință mai multe limbi vorbite în bazinul Mării Mediterane. Dar important ar fi să știm care a fost limba maternă a lui Columb. Dacă s-a născut la Genova, firesc ar fi să fi fost italiana. Totuși nu s-au găsit scrieri ale lui în limba italiană, toate fiind în spaniolă castiliană, dar cu numeroase expresii și cuvinte nu numai italiene, ci și din limbi iberice. Cei mai mulți lingviști care au studiat scrierile lui Columb sub acest aspect sunt de părere că vorbea spaniola cu un amestec de cuvinte și expresii din alte limbi, așa cum era și este

tipic pentru oamenii mării – cu alte cuvinte, vorbea o *lingua franca* pe înțelesul tuturor celor care practicau meseria lui.

Familia și tinerețea. Există relativ puține date despre copilăria și tinerețea lui Columb. Dintre frații lui, numai Bartolomeo a avut o legătură cu cariera maritimă, în sensul că a condus un atelier de cartografie din Lisabona, dar și cu viața familială a lui Columb. În 1476, în timpul uneia dintre primele lui călătorii pe mare, când făcea parte dintr-un convoi care mergea spre Anglia, corabia pe care era Columb s-a scufundat, iar Columb însuși a reușit să se salveze înotând până la țărm. S-a dus apoi la Lisabona, unde s-a stabilit la atelierul de cartografie al fratelui său. Aici a studiat cartografia, dar tot aici a cunoscut-o pe soția sa , Filipa Moniz Perestrelo (cca 1455–1484) cu care s-a căsătorit în 1479, ea fiind nobilă portugheză, fiica lui Bartolomeu Perestrelo, guvernatorul insulei Madeira. Au avut împreună un fiu, pe Diego, născut în 1480.

La aproximativ doi ani după moartea soției, Columb a cunoscut-o pe Beatriz Enriquez de Arana, o tânără de origine modestă, rămasă orfană de mică, care locuia la rudele ei din Córdoba. L-a întâlnit pe Columb în timp ce acesta încerca să-i convingă pe regii Spaniei să-i finanțeze expediția în America. Știa să scrie și să citească, deprinderi deloc frecvente pe atunci la femei și mai ales la cele de origine modestă. Columb și Beatriz nu s-au căsătorit – poate și pentru că Beatriz Arana nu avea statutul social de care avea nevoie Columb, dar au rămas împreună până la moartea lui Columb, când acesta i-a lăsat prin testament toată averea. Au avut împreună un fiu, Fernando Columb (Hernando Colón), născut în 1488 (d. 1539), care a fost recunoscut de tatăl său.

Jurnalul lui

Cristofor Columb

Partea I

PLECAREA ÎN CĂLĂTORIE

3 august – 10 octombrie 1492

Vineri, 3 august 1492

Am pornit în această a treia zi a lunii august 1492, la ora opt dimineața, de la țărmul din Saltés. Vântul este puternic și schimbător, iar până la apusul soarelui am parcurs 45 de mile spre sud. După lăsarea întunericului am schimbat cursul spre Insulele Canare, spre sud și apoi spre sud cu o ușoară abatere[1] spre vest.

[1] În jurnal, direcțiile sunt redate după sistemul de orientare nautică folosit în Evul Mediu și în Renaștere, care împărțea compasul în numeroase direcții intermediare. Formule precum „sud cu abatere spre vest" sau „sud-vest cu abatere spre sud" desemnează deviații ușoare față de direcțiile principale și indică o orientare mai precisă a cursului navei. (*N. red.*)

Sâmbătă, 4 august 1492

Am mers spre sud-vest cu abatere spre sud.

Duminică, 5 august 1492

Am menținut același curs, spre sud-vest cu abatere spre sud, și am parcurs mai mult de 120 de mile.

Luni, 6 august 1492

Cârma navei *Pinta*, pe care călătorea Martín Alonso Pinzón, a ieșit din lăcașul ei. Cred că acest lucru a fost provocat în mod deliberat de Gómez Rascón și de proprietarul caravelei, Cristóbal Quintero. Niciunul dintre acești oameni nu dorea să facă această călătorie și, încă de dinainte de plecarea din Palos, au încercat să întârzie sau să împiedice expediția. În tot acest timp s-au plâns și au inventat tot felul de scuze pentru a nu pleca pe mare.

Marea agitată m-a împiedicat să fac ceva în legătură cu asta fără să mă pun în pericol, dar am reușit să ajung lângă *Pinta* și să încurajez echipajul. Am fost ușurat să aflu ce căpitan plin de resurse era Martín Alonso Pinzón, care este un om experimentat și ingenios. El a reușit să repare temporar cârma cu ajutorul unor frânghii, pentru a ne putea continua drumul. În ciuda problemelor cu *Pinta*, am reușit să parcurgem 87 de mile în decursul nopții trecute și al zilei de astăzi.

Plecarea lui Columb din Palos de la Frontera, împreună cu navele Santa María, Pinta *și* Niña, *în prima călătorie către Indiile Occidentale* – gravură de Theodore de Bry

Marți, 7 august 1492

Astăzi vântul a suflat foarte puternic, iar frânghiile care țineau cârma navei *Pinta* s-au rupt. Călătoria s-a decalat din nou, căci a fost nevoie de timp pentru a improviza o soluție. Martín Alonso a vrut să meargă direct spre insula Lanzarote, dar i-am ordonat să se îndrepte spre Gran Canaria. Astăzi am parcurs 75 de mile mergând zi și noapte.

Miercuri, 8 august 1492

Piloții celor trei nave nu au putut cădea de acord, în această dimineață, cu privire la locul în care ne aflam, dar eu am fost cel mai aproape de adevăr. Am decis să mergem la Gran Canaria și să lăsăm *Pinta* acolo, deoarece era sever avariată și lua apă. Aveam de gând să fac rost de o altă navă acolo, dacă ar fi fost posibil, dar nu am reușit să ajung la Gran Canaria în această zi.

Joi, 9 august 1492

Pinta a reușit să ajungă în această dimineață la Gran Canaria, unde i-am ordonat lui Martín Alonso să rămână până când caravela va putea fi reparată așa cum trebuie sau înlocuită cu o alta. Am luat *Santa María* și, împreună cu *Niña*, am pornit spre Gomera. I-am spus lui Martín Alonso că, dacă voi găsi o altă navă la Gomera, mă voi întoarce cu ea. Dacă nu, mă voi întoarce în câteva zile și voi ajuta la reparații.

Astăzi nu pot ajunge la Gomera din cauza vânturilor potrivnice și a perioadelor lungi de acalmie.

Vineri, 10 august 1492

Nu reușesc să ajung la Gomera din cauza acalmiei.

Sâmbătă, 11 august 1492

Sunt ținut pe loc de două zile și tot nu pot ajunge la Gomera, deși o pot zări în depărtare.